

KOMUNIKACIJA IZMEĐU UČENIKA I NASTAVNIKA LIKOVNIM ISKAZOM NIŽEG OSNOVNOŠKOLSKOG UZRASTA

Sabina Kadirić

U nastavnom procesu, prisutnom u nas, još uvijek podržavamo samo predavačku nastavu, u kojoj se stvaraju takve situacije kada ne možemo uopće govoriti o uspostavljanju komunikacijskih i interakcijskih veza među sudionicima tog procesa.

Cilj nastave nije samo u tome da se poruka prenese i na istovjetan način tumači, već da ta poruka proizvede određene efekte tj. interakciju. U tom procesu najvažnije mjesto imaju komunikacijske veze, jer od njih zavisi uspješnost rješavanja raznih zadataka. "Možemo zaključiti: školi su potrebni učitelji i učenici koji mogu razvijati i održati čovjeka u sebi i međuljudski odnosi između sebe".

Nastava je najorganizovaniji i najsvrsishodniji dio odgojno-obrazovnog procesa, a odvija se pod vodstvom nastavnika i aktivnim sudjelovanjem učenika. Kada je riječ o komunikaciji u nastavnom procesu, dakle didaktičkoj komunikaciji, mislimo na kontakte između nastavnika i učenika. Oni će se ostvariti samo promišljenom, sistematičnom i stvaralačkom dvosmjernom interpersonalnom komunikacijom, na svim razinama nastavnog procesa.

Prema tome, temeljni cilj didaktičke komunikacije bio bi poticanje učenikova što djelotvornijeg, osmišljenog i stvaralačkog učenja i njegova volja za neprekidnim samoobrazovanjem.

U komunikaciji s učenicima, u nastavnom procesu, nastavnikova voditeljska uloga trebala bi biti jedna od njegovih osnovnih zadaća.

On treba, u svakoj prigodi, neposredno upućivati na one postupke i na one aktivnosti, koje će učeniku omogućiti da osobnim misaonim procesima dođe do spoznaje.

Komunikacija u nastavnom procesu, didaktička komunikacija, je vrlo složen proces. Ona postavlja pred nastavnika, široko opće obrazovanje i vrsno poznavanje struke i predmeta koji predaje.

DJEČIJI LIKOVNI ISKAZ

Iskaz se smatra komunikacijskom jedinicom, zato on ne mora korespondirati, u konvencionalnom smislu, s rečenicom.

Likovni iskaz predstavlja komunikaciju putem likovnih simbola.

Likovni iskaz - je pored igre, jedna od osnovnih formi izražavanja i zadovoljavanja potreba djeteta. On odražava psihofizički razvoj djeteta, odnosno opštu umnu, motoričku, perceptivnu razvijenost, dječiji temperament, osjećanje i doživljavanje sredine u kojoj egzistira. Dijete je svakodnevno izloženo veoma različitim i brojnim uticajima sredine u kojoj odrasta. Primjena

raznovrsnih likovnih materijala i odgovarajućih tehnika pobuđuje interesovanje djeteta, učenika za likovne umjetnosti i likovne aktivnosti uopšte.

Dječija likovna djela su iskrena, jednostavna, spontana, bez prikrivanja ili namjere da naprave nešto za odrasle. Svi dječiji likovni radovi ne sadrže originalnost ili estetsku vrijednost, zato se veliko bogatstvo krije u razgovoru o crtežu, slici kroz koji nam otvaraju vrata svog unutrašnjeg svijeta, mašte, želja, snova, strahova. Imajući u vidu navedena mišljenja može se zaključiti da su dječiji crteži jedinstveni i oni nam mogu dati precizne informacije o mladom umjetniku. Formalni i sadržajni razvoj dječijeg crteža ide uporedo sa razvojem dječije motorike, percepcije, sa stvaranjem pojmova, emocionalnih i još nekih, psihičkih, fizičkih i socijalnih funkcija dječjeg opšteg razvoja.

ZNAČENJE SIMBOLA U DJEČIJEM LIKOVNOM IZRAZU

Voda, kuća, sunce, životinje najčešće su motivi dječijih crteža. Kuća je poslije čovjeka najzastupljeniji objekat dječijeg izražavanja. U početku je dijete prikazuje po tipičnoj šemi: trougao, kvadrat sa dodatnim kosim krovom i obaveznim dimnjakom, a kasnije sa svim potrebnim i nepotrebnim detaljima. Kuća je simbol majke. Krov plamene crvene boje može se povezati s agresivnošću usmjerenom prema liku majke, dok zatvorena ulazna vrata katancem ili velikim ključem mogu biti znak od „napada” drugih ljudi ili znak djetetove želje (koju roditelji potiskuju) da vrata njegova doma budu otvorena njegovim prijateljima.

Prozori takođe imaju vrlo važnu ulogu u dječijoj simbologiji:

prozorske klupice pune cvijeća odražavaju radost, a zatvoreni prozori ili prozori s rešetkama odraz straha od otvaranja prema drugom.

Drvo se pojavljuje uglavnom uz kuću. Drvo je prvi oblik iz biljnog svijeta koje dijete prikazuje. Vjeruje se da svako dijete ima svoj tip drveta i da u crtežu projektuje neke svoje osobine ličnosti.

Listovi koji padaju s drveta predstavljaju strah od samoće i želju djeteta da bude uvijek zaštićeno i uvijek u blizini roditelja. Cvijet se pojavljuje spontano, dosta kasno u dječijem crtežu. Pretpostavlja se da je zbog toga što je cvijeće veoma raznovrsno u oblicima i bojama, pa dijete još nema opštu predstavu cvijeta.

Dijete prikazuje cvijet kao dekorativni element jer ga odrasli njemu tako prezentiraju: stavljaju se u vazuu da nam bude lijepa prostorija, gaji se u bašti da nam uljepša okolinu...

Životinje se takođe javljaju kasnije, što je naročito karakteristično za djecu iz grada, jer ona sem nekih životinja (pas, mačka) nemaju priliku da bolje upoznaju i da im one postanu bliske.

Interesantno je da gradska djeca češće crtaju divlje životinje, dok seoska djeca crtaju domaće životinje. One su najčešće okrenute ulijevo. Prilikom crtanja mačke ili psa dijete nam otkriva mnogo o sebi. Maca koja se mazi je crtež djeteta koje voli da bude samo i maženo.

Neki elementi se mogu povezati sa dječijim strahovima: čudovišta ali i miševi, pauzi, zmije, insekti. Često crtanje krvi, doktora ili bolnice može ukazivati na neku teškoću.

Sunce u dječijoj podsvijesti predstavlja oca. Ako je zamračeno ili previše udaljeno od ostatka crteža, može označavati veću potrebu za komunikaciju sa ocem. Takođe sunce može predstavljati svjetlost, toplinu, aktivnost i optimizam. Crtanje svakog člana porodice zasebno pokazuje njegovo mjesto u djetetovoj glavi. Ali, i ako nekoga i ne nacrtat to ne znači nedostatak ljubavi prema toj osobi. Tako se može desiti da dijete sebe nacrtat uz roditelje, a brata i sestru na slici na zidu.

Posebnu pažnju treba obratiti na cipele, stopala i noge: ako dijete crta roditelje bose, bez stopala ili nogu, to može značiti da nema dovoljno povjerenja u njih i da mu je potrebno više sigurnosti.

BOJA U DJEČIJEM CRTEŽU

Boja spada u kvalitetna obilježja crteža. Dječiji izbor boje utiče na njihov osjećaj prema temi crteža. Psihologija boja različitim bojama pridaje različita značenja: crvena boja uzrokuje najveće uzbuđenje koje može biti ugodno i neugodno, kada se doživljava ugodno, predstavlja snažnu moć, ljubav i apetit svih vrsta. Ako je uzbuđenje izazvano crvenom bojom neugodno ona se doživljava kao radražljivost i mučenje te se njezina snaga tumači kao prijatna.

Plava boja najviše od svih boja djeluje smirujuće. Dugim promatranjem ona uzrokuje osjećaj zadovoljstva i harmonije. Zelena boja povezuje se sa stabilnošću i čvrstinom. Žuta boja, nasuprot zelenoj, izaziva osjećaj promjene i razvoja, slobode i traganja za novim.

Kada je u projektivnom radu dominantna crna boja smatra se da ona ukazuje depresiju.

Povezanost boja s emocionalnim stanjima korijene može pronaći u davnoj prošlosti, kada su život određivali dan i noć: dan je značio aktivnost i stimulaciju, dok je noć označavala mirovanje i potencijalne opasnosti od strane raznih grabežljivaca. Stoga se tople boje povezuju sa aktivnošću i energijom, a tamne sa mirnošću ili opasnošću.

LINJE – CRTE U DJEČIJEM CRTEŽU

- Dijete linijom izražava svoju misao, osjećaj i raspoloženje. Linije govore o stepenu samokontrole i racionalnosti.
- Tanke i isprekidane linije: predstavljaju krutost ličnosti, nesigurnost
- Oble linije: skromnost

- Izdužene linije: agresivnost
- Cik – cak linije: nepouzdanost, nestalnost karaktera
- Prave linije: samouvjerenost, agresivnost u nekoj mjeri
- Figure bez detanja: ličnost sklona sanjarenju, rječiti ali nerealni
- Sitne i detaljne figure: realističnost
- Linije promjenljivog intenziteta: niska istrajnost

Pitanja iskorištavanja prostora također je sastavni dio promatranja. Tendenciju prekoračenja plohe treba smatrati znakom nedostatka kontrole, a istovremeno i znakom nezrelosti, opstruktivnog, buntovnog držanja prema autoritetu. Međutim sistematsko ispunjavanje cijele plohe često također indicira na nezrelost. S druge strane mnoga djeca kao plohu crteža iskoriste samo dio raspoložive plohe: ako se iskorištena ploha nalazi izvan sredine, a uz to je vrlo malena, moglo bi se raditi i o izvjesnoj neuravnoteženosti djeteta. Ako je iskorištena gornja strana papira, a to upućuje na tendenciju ponosa, ako je upotrebljena donja, na tendenciju stabilnosti.

Predmet i problem istraživanja

Predmet ovog istraživanja je ispitati i proučiti ulogu dječijeg crteža za poboljšanje komunikacije u nastavi, ispitati uticaj dječijih crteža na kognitivni, emocionalni, socijalni razvoj i obrnuto, kao i njihovu važnost za obrazovanje.

Želimo skrenuti pozornost na važnost vizualne kompetencije u društvu te na potrebu stvaranja jedinstvene politike vizualne kulture; poboljšanje kvalitete i kvantitete likovnog (vizualnog) obrazovanja te približavanje europskim standardima.

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je bio ispitati komunikacijski potencijal putem crteža kod učenika nižeg osnovnoškolskog uzrasta, uticaj psihičkog i fizičkog okruženja na kreativnost učenika, značaj dječijeg crteža kao sredstva komunikacije između djece i okoline.

• Zadaci istraživanja

U vezi sa utvrđenim ciljem istraživanja postavljeno je više zadataka:

1. Istražiti uticaj kognitivnog razvoja djeteta na prikaz emocija pri likovnom izražavanju
2. Ispitati postoje li razlike u veličini pri prikazu:
 - pozitivnih i negativnih emocija
3. Ispitati postoje li razlike u veličini pri prikazu:
 - dominantnih i autoritativnih ličnosti
4. Istražiti dječije preferencije boja pri likovnom izražavanju

- viđenih i neviđenih objekata
- preferencija po polu
- 5. Istražiti složenost dječijeg crteža ovisno o dobnoj starosti
- 6. Ispitati postojanost komunikacijskih vještina kod djece
- 7. Ispitati pouzdanost dječijeg crteža

- **Hipoteza istraživanja**

Na osnovu problema, predmeta i cilja istraživanja glavna hipoteza glasila je:

- **Pretpostavlja se da će dječiji crteži poslužiti kao instrument za mjerenje kognitivnog razvoja i mentalno-emotivnih reprezentacija , pomoću :**
 - iskazivanje emocija putem likovnog iskaza
 - preferiranje boja
 - složenost crteža
 - analiza dječijih crteža

- **Pomoćne hipoteze**

Polazeći od glavne hipoteze pred naše istraživanje postavljaju se i sljedeće podhipoteze:

1. Pretpostavlja se da postoji razlika u iskazivanju pozitivnih i negativnih emocija likovnim iskazom s obzirom na kognitivni razvoj,
2. Pretpostavlja se da će pozitivne emocije u likovnom izražavanju biti prikazane većim od negativnih,
3. Pretpostavlja se da će pri likovnom izražavanju većima biti prikazane dominirajuće i autoritativne osobe,
4. Pretpostavlja se da će djeca koristiti iste boje kod viđenih objekata, spolne razlike postoje kod objekata koji nisu viđeni,
5. Pretpostavlja se da s godinama dječija sposobnost za stvaranje složenijih oblika se povećava,
6. Pretpostavlja se da će dječiji crtež ukazati na uskraćenost komunikacijskih vještina,
7. Pretpostavlja se da će dječiji crtež dati mnoštvo informacija o dječijoj ličnosti

Istraživački uzorak i izvori podataka u istraživanju

Populacija istraživanja iz koje je izabran uzorak, definisana je kao populacija 145 učenika (70 dječaka, 75 djevojčica) osnovnih škola na području Tuzlanskog kantona. Prve tri skupine su formirane na osnovu godina školovanja (dobna skupina: prvogazreda čine

djeca stara sedam godina, drugog razreda čine djecastara osam godina i trećeg razreda čine djeca stara devet godina). „Prva osnovna škola“ Živinice, sa općine Živinice je škola gradskog tipa i učestvovalo je ukupno 77 učenika. Seoska škola je sa područja općine Kalesija, OŠ „Tojšići“ i učestvovalo je 68 učenika.

Ovim istraživanjem obavljen je intervju sa učenicima i nastavnicima. Od svakog učenika prikupljeno je najmanje deset crteža. Uslovi za uključivanje crteža u analizu su sljedeće teme: Sretno i Tužno drvo, Moj rođendan, Moja porodica.

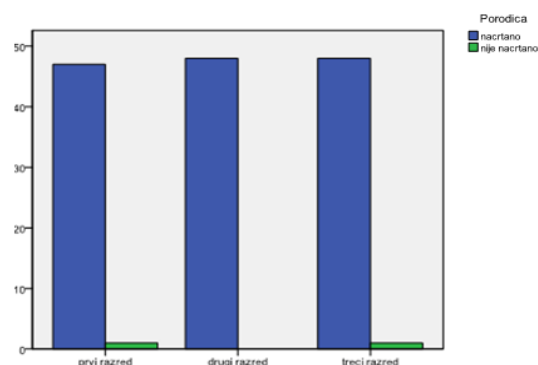
Vođen je razgovor sa svakim učenikom. Razgovor je vođen pojedinačno. Učenici su aktivno učestvovali u istraživanju. Rasprave s djecom uključile su fleksibilno reagovanje i prikupljanje podataka, gdje se dječija ideja treba istražiti i proširiti.

4.9. Pouzdanost dječijeg crteža

Crtež	Prvi		Drugi		Treći	
Nacrtao	47	97,9%	48	100%	48	97,9
Nije nacrtao	1	2,1%	0	100%	1	2,1%
Ukupno	48	100%	48	100%	49	100%

Tabela broj 30: Procjena pouzdanosti dječijeg crteža

Analizirajući dječije crteže na temu „Moja porodica“, nastojalo se uspostaviti komunikaciju sa učenicima od prvog do trećeg razreda (faza intelektualnog realizama) i ispitati njihovu vjerodostojnost. Na osnovu crteži bili pouzdano sredstvo komunikacije. Učenici su svojim crtežom prikazali vjerodostojno svoju porodicu, prikazali je u originalnom izdanju, nije postojala razlika po mjestu življenja, spolu i starosti. Od ukupno 145 učenika 144 (99,3%) je prikazalo stvarnu sliku svoje porodice, dok 1 (0,7%) učenik nije prikazao potpunu sliku.

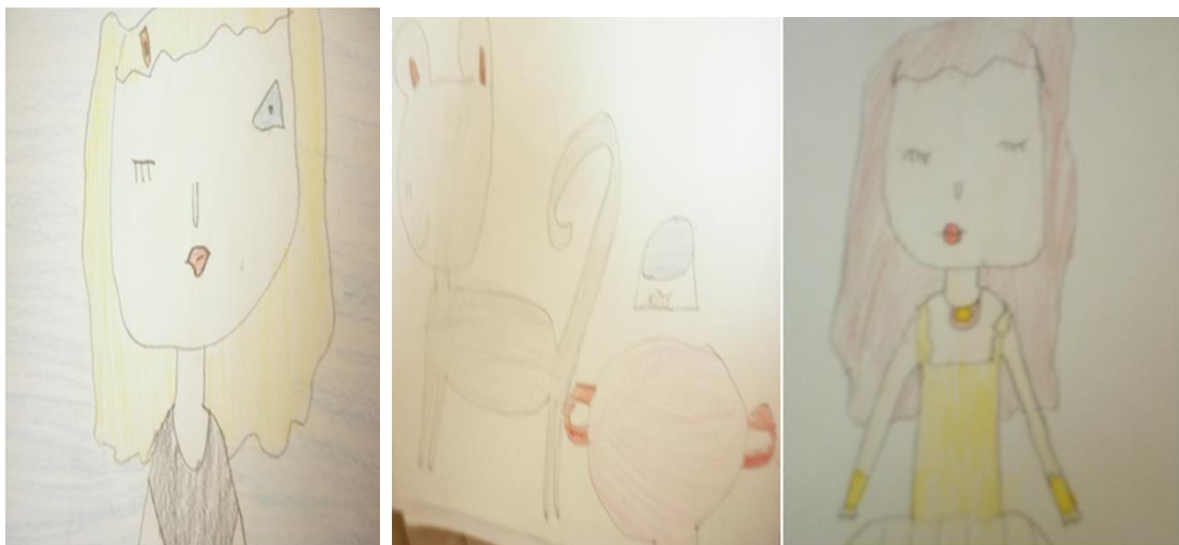

Grafikon broj 30: Vjerodostojnost dječijeg crteža po starosnoj dobi

Na osnovu prikazanih rezultata primjetno je da su učenici sve tri dobne skupine predstavilo svoju porodicu na crtežu. Jedan učenik prvog razreda nije nacrtao svoju porodicu iz razloga što to nije

želio, prezirao ih je. Jedan učenik trećeg razreda, dijete sa posebnim potrebama, nije nacrtao u potpunosti svoju porodicu stoga crtež nije smatran vjerodostojnim, tj. pouzdanim.

Stoga možemo potvrditi našu podhipotezu – da će dječiji crtež dati mnoštvo informacija o dječijoj ličnosti.

Slika 1.-6.

Š.Z. učenica trećeg razreda, dijete razvedenih roditelja, crte majku i sebe. Ističe: „Moja porodica je mala, nema puno članova. U kući živimo majka i ja. Lijepo se slažemo. Voljela bih da imam brata i sestru, blizance. Dosadno mi je , jedva čekam da majka dođe s posla.” Otac joj jako nedostaje, ne viđa ga često. Na crtežima 1,2,4 djevojčica crta sebe sa zatvorenim okom, na slici broj 3 crta sebe ali ne pokazujući lice.

Na temu „ Da sam životinja”, (slika5) nacrtala je sebe kao mačku bez očiju. Na slici 6 učenica je na temu: „ Koji bi lik iz bajke voljela biti” nacrtala sebe sa zatvorena oba oka.

Slika 7,8

S.A. učenik drugog razreda, veoma veseo razdragan i komunikativan dječak. Živi sa majkom, nenom i djedom.

Otac mu je poginuo dok je bio beba. Nije ga upoznao, ali mu mnoga nedostaje. Prilikom crtanja svoje porodice imao je želju da nacрта svog oca, slika 7. Na slici otac je obojen crnom bojom. Crnom bojom obojeno je lice dječaka i lice majke. Iznad njih nacrtano je mnoštvo crnih ptica. Na slici 8 predstavljajući svoje drugove takođe je nacrtana ogromna crna ptica.

- **Slika 9**

S.A. učenik drugog razreda, dijete razvedenih roditelja, postoji izražen problem u komunikaciji među roditeljima. Školu i obaveze ne doživljava na odgovoran način, nivo pažnje malo je niži. Majka namjerava uskoro da se uda, što ga ne čini sretnim, doživljava to na sebi svojstven način. Tu tajnu odlučio je podijeliti sa učiteljicom. Na slici broj 9, nacrtao je svoju porodici. Sebe je nacrtao u prvom planu, a iza svoga lika nacrtao je preko lika oca lik majke, nakon čega je oba izbrisao. Iznad porodice i kuće nadvila su se dva velika kruga koja predstavljaju oblake.

Slika 10

H.H. učenik drugog razreda, veoma osjetljiv, empatičan i perfekcionista. Ima sestru sa „posebnim potrebama”, za koju je jako vezan. S obzirom na specifičnosti bolesti u porodici, taj problem se dosta odražava na dječaka. Ima bujnu maštu i izražene strahove da ne povrijedi druge i izazove kod istih povrede koje bi ih pretvorilo u dijete sa „posebnim potrebama”. Na slici 10 nacrtao je svoju porodicu. Majci je nacrtao usta i nos, dok ostalim članovima nije. Sebe je nacrtao i obojio crnom bojom, nakon čega je dio lica gdje se nalaze oči obojio crnom bojom. Njegova figura je bez stopala i šake, a očeva bez stopala.

• **Slika 11**

H.R. učenik drugog razreda, nacrtao je svoju porodicu. Najveći značaj daje majci i smatra ju „glavnom” u kući. „Nju moraju svi puno slušati”, rekao je dječak. Smatra da mu majka posvećuje više ljubavi nego sestri, a i on najviše voli majku. Obojene usne crvenom bojom, kao i boja odjeće naglašavaju razlike u spolu.

Slika 12

A.H. učenica drugog razreda na slici je predstavila svoju porodicu, na kojoj se ističu roditelji prikazani iznad djece, dajući im veći značaj. Velika uloga brata je da čuva svoje sestre držeći ih za ruke. Dat je veliki značaj bratu, kao zaštitnom liku. Na osnovu slike možemo zaključiti da je riječ o patrijarhalne porodici.

Slika 13

M.M učenica drugog razreda nacrtala je svoju porodicu. Smatra da ima strogog oca kojeg moraju svi da „slušaju”, pa i majka. „Naljuti se kad ga neko od njih ne sluša “. Majka joj više posvećuje pažnju, pa ju više voli.

Slika 14

E.S. učenica drugog razreda nacrtala je svoju porodicu. Nacrtala je djeda i nenu koje puno vole, kupili su joj cipele. Velika joj je želja da ima brata, kojeg je i nacrtala. Figuru brata je brisala gumicom nakon čega je napravila rupu na crtežu.

Slika 15

A.H. učenica prvog razreda nacrtala je svoju porodicu. Kaže da ima najbolje roditelje. Sebi je produžila noge, na slici. „, Mama treba da ide pa sam ja skočila, da stignem mamu. Mama nešto hoće, ali joj ja ne dam’’. Njena kuća je sive boje, ali pošto ona voli roza, tako ju je obojila.

Slika 16

A.A. učenik prvog razreda nacrtao je svoju porodicu. Na slici osim roditelja nacrtao je djeda kojeg puno voli i drugove. „, Djeda najviše volim, zato što je najbolji. On ima „novu’’ kosu. Ima najbolje auto. Mamu više volim od oca, zato što je ona dobra. Mislim da otac više pažnje posvećuje bratu.’’ Lik oca je znatno manji od majke i djeda

Slika 17, 18,19

E.L. učenik trećeg razreda, dijete s „posebnim potrebama’’. Dijete iz vanbračne zajednice, živi sa majkom i očuhom. Slika 17, tema po ličnom izboru. Nije znao reći koju je temu odabrao. Crtež nije jasno prikazan, nerazumijevanje dječijeg sadržaja. Zastupljeno je izražavanje linijama i krugom. Na slici 18 je nacrtan autoportret. Lik se sastoji od krugova, takođe su prisutne šare. Slika 19 predstavlja njegovu porodicu. Na slici je nacrtao majku, očuha i sebe. Majci je nacrtao „duple’’oči, vjerovatno zbog stalnog praćenja i promatranja. Majka je najveća nacrtana figura. Za crteže bi se moglo reći da pripadaju fazi šaranja.

Slika 20

N.R. učenik trećeg razreda nacrtao je svoju porodicu u kući. Kroz zidove je vidljiva unutrašnjost kuće, enterijer sobe. Crtež je proziran, tzv. rendgen-slike. Kroz zidove je vidljiva unutrašnjost kuće.

Slika 21

E.M. učenica prvog razreda, dijete izuzetno siromašnih roditelja. Roditelji nisu u mogućnosti da joj pruže osnovne uslove za život. Ona ih zbog toga prezire. Djed i nena joj ponekad nešto poklone. Ne pokazuje zainteresovanost za školom i usvajanjem znanja. Nacrtala je svoju porodicu. Na slici je nacrtana nena, djed amidža. Roditelje nije željela da nacрта. Kaže da ih ne voli, zbog toga ih nije nacrtala..

ZAKLJUČAK

Semantička (ikonološka) perspektiva rješava odnose veličina među likovima s obzirom na njihovu važnost. Tu se prikazuje ono što simbolično označavamo kao „velike” i „male” ljude, najznačajniji i najvažniji lik se prikazuje najveći, a ostali svi manji od njega, prema perspektivi značenja. Veličina je nešto relativno.

U našem istraživanju pretpostavili smo da emocije utiču na veličinu crteža, figura. Na nekim crtežima možemo primjetiti likove koje djeca doživljavaju važnijima prikazuju većima, koriste semantičku perspektivu što nazivamo emocionalni realizam.

Centralna figura na dječijem crtežu obitelji najčešće predstavlja osobu koju dijete doživljava dominantnom. Osobu koju prvo nacрта je moguće emocionalno najvažnija osoba, osoba koja ima važan psihološki uticaj..

Isto tako najveća osoba na slici najvjerovatnije ima veliki psihološki uticaj na dijete. O porodici djeteta govori nam blizina likova na crtežu. Ukoliko su udaljeni vrlo vjerovatno su u toj obitelji slabi kontakti, ako se preklapaju vjerovatno se članovi obitelji jedni drugima upliću

u život, čemu svakom članu porodice nedostaje individualnost. Kako se dijete razvija na motoričkoj, emocionalnoj i spoznajnoj razini, uporedo se razvijaju i njihove likovne sposobnosti.

Pretpostavka da će dječiji crtež biti pouzdano sredstvo za upoznavanje dječije ličnosti potvrdila je naša hipoteza. Na osnovu likovnih crteža uspjeli smo uspostaviti komunikaciju s učenicima. Svi učenici su nacrtali svoje porodice vjerodostojno na slici, znajući predstaviti svakog člana svoje porodice. Crtež oslikava odnos učenika prema porodici i okolini, što smo mogli potvrditi na osnovu dobivenih podataka sa intervjuua i razgovora sa nastavnicima. Jedan učenik nije želio da nacrti svoje roditelje, jer ih je u tom trenutku prezirao. Samim tim možemo doći do zaključka da djeca izražavaju svoje emocije putem crteža.

Treba napomenuti da nastavnici moraju dati veći značaj likovnom crtežu kao i ličnom usavršavanju. Djeca koja su zatvorena, stidna, koja imaju problem a ne žele ga reći, takvo svoje stanje će prenijeti na crtež. Samo sposoban, edukovan nastavnik prepoznaće takvo dijete i usmjeriti ga na pravi put.

Uloga i značaj nastavnika u razvoju i u razumjevanju dječijeg crteža je velika. Temeljna vrijednost dječijeg likovnog stvaralaštva izražena je specifičnim likovnim jezikom. Gledati u likovnom smislu znači isto što u književnom smislu znači čitati. Umjetnost je važan faktor života pojedinca u društvu. Likovni odgoj ima za cilj kulture, da mu pruži osnovna saznanja iz likovne umjetnosti, i da ih osposobljava da se stečenim znanjem, sposobnostima i umjećem koriste u životu i radu.

Nastavnici bi trebali posebnu važnost pridati komunikaciji likovnim iskazom putem dječijeg crteža, omogućiti djeci da izraze svoje individualne priče kroz likovno izražavanje kao i njenoj analizi.

Nastavnici bi trebali posebnu važnost pridati komunikaciji likovnim iskazom putem dječijeg crteža, omogućiti djeci da izraze svoje individualne priče kroz likovno izražavanje kao i njenoj analizi.